

VIZIUNEA GEOPOLITICĂ A LUI ALFRED THAYER MAHAN

THE GEOPOLITIC VISION OF ALFRED THAYER MAHAN

Comandor Auraș Liviu COMAN*

Cel mai cunoscut amiral american, Alfred Thayer Mahan, a fost un geopolitician clasic care credea în importanța puterii maritime. Teza lui Mahan se bazează pe relația dintre controlul politic al mării și impactul unei flote puternice asupra politicii externe a statului. Mahan a încercat astfel să prezică rolul pe care puterea maritimă îl va juca în politica externă a SUA. Lucrarea lui Mahan poate fi creditată prin prezentarea elementelor esențiale ale puterii marine și demonstrează cât de important este, pentru o mare putere, să aibă o marină puternică.

The most famous American admiral, Alfred Thayer Mahan, was a classic geopolitician who believed in the importance of maritime power. Mahan's thesis is based on the relationship between the political control of the sea and the impact of a strong fleet on the foreign policy of the state. Thus, Mahan has tried to predict the role that maritime power will play in US foreign policy. Mahan's work can be credited by presenting the essential elements of the sea power and demonstrating how important it is, for a great power, to have a strong Navy.

Cuvinte-cheie: putere maritimă; geostrategie; supremație navală; poziție geografică; flotă maritimă.

Keywords: maritime power; geostrategy; naval supremacy; geographical position; maritime fleet.

Considerente istorice ale geopoliticii

Alfred Thayer Mahan, în primul capitol¹ al cărții, care a influențat geopolitica secolului al XX-lea, *Influența puterii maritime în istorie*, a pus poziția geografică pe primul loc între elementele constitutive ale puterii maritime, alături de *conformația fizică a teritoriului (producția de resurse naturale și clima)*, de *mărimea teritoriului*, de *numărul populației*, de *mentalitatea (caracterul) poporului* și de *tipul de guvernare, inclusiv instituțiile guvernamentale*².

Poziția geografică, și în special ieșirea la mare a unei țări îi conferă acesteia posibilitatea să se apere dincolo de granițele sale continentale, mult în afara teritoriului său. Așa se explică avantajul pe care Anglia l-a avut față de Franța și Olanda. Acestea au trebuit să cheltuiască, în egală măsură, atât pentru trupele de uscat, cât și pentru forțele navale. Această împărțire a cheltuielilor a dus la

diminuarea numărului de nave militare și, implicit, la pierderea controlului mării, la reducerea transportului maritim și la diluarea capacității de control al teritoriilor aflate la distanțe mari. Poziția geografică este evidențiată de către Mahan și prin prisma concentrării sau dispersării forțelor într-un timp scurt. Prin comparație, Anglia are un avantaj enorm, fiind un stat insular, reușind să își concentreze forțele navale în minimum de timp, în timp ce Franța trebuie să-și mențină navele atât în Oceanul Atlantic, cât și în Marea Mediterană, iar pentru a le concentra într-un raion de ducere a acțiunilor militare, acestea ar trebui să treacă prin Gibraltar. Acest lucru este valabil și pentru Spania care, după pierderea Gibraltarului, în anul 1713³, în favoarea coroanei Britanice, după Tratatul de la Utrecht, a trebuit să-și împartă flota în două pentru apărarea Cartagenei și a Cadizului.

Din punct de vedere geografic, Italia reprezintă o perspectivă extrem de interesantă, în ceea ce privește dominația acesteia în Marea Mediterană. Imperii după imperii, civilizații întregi și țări după țări au încercat să domine această mare, lupta continuând până în prezent. Italia, un stat peninsular,

**Componenta Operațională Navală, comuna Mihail Kogălniceanu, Constanța*
e-mail: comanliviu2002@yahoo.com

cu un relief generos, cu porturi numeroase și cu o tradiție maritimă puternică nu a reușit, decât pentru foarte scurte perioade de timp, să-și exercite controlul asupra acestei mări. Un rol important în limitarea acțiunilor Italiei l-a avut, pe de o parte, influența Maltei (aflată sub dominație engleză), iar, pe de altă parte, Insula Corsica, aflată sub stăpânire franceză. Astfel, aceste avantaje geografice au fost reduse, din cauza gândirii strategice navale a Franței și a Angliei.

Mahan a observat că Marea Mediterană, din punct de vedere geografic, este similară cu Marea Caraibelor și cu proiectul de construire a canalului Panama, al cărui adept a fost, invocând faptul că pe aici va trece cea mai mare autostradă comercială din lume, și că aceasta va fi în folosul întregii lumi, al Europei și, în special, al Statelor Unite ale Americii.

Perspectiva Mahaniană a geografiei se referă la capacitatea remarcabilă a unui stat insular să-și concentreze resursele financiare, umane și zăcămintele pentru dezvoltarea sectorului maritim, militar și comercial, în vederea creșterii volumului de bunuri transportate pe căile navigabile și asigurării acestora cu ajutorul flotelor militare, precum și pentru cucerirea de noi teritorii. Foarte importantă însă este capacitatea de a concentra sau de a dispersa forțe, în minimum de timp, într-un raion maritim, astfel încât statul să beneficieze de un avantaj strategic.

Mahan, evidențiind importanța geografiei, arată avantajul strategic pe care un stat cu ieșire la mare îl are datorită posibilității executării atacurilor asupra navelor de transport inamice și a controlului unor anumite rute, puncte obligatorii de trecere și strâmtori, obiective importante din punct de vedere diplomatic, militar sau economic.

Teoriile lui Mahan – instrument fundamental în înțelegerea geopoliticii

Viceamiralul american Alfred Thayer Mahan este unul dintre cei mai mari strategii și istorici în domeniul naval, datorită scrierilor sale referitoare la puterea maritimă și la relațiile internaționale. Se poate spune faptul că el a fost, cu mult timp înainte de inventarea termenului, primul gânditor geopolitic. Subiectele sale favorite se referă la importanța deosebită pe care comerțul naval îl are asupra dezvoltării unei economii solide și prospere, pe care o națiune puternică trebuie să o dețină, și la modalitatea cea mai bună de apărare a liniilor de comunicații și a comerțului propriu, simultan cu

menținerea supremației navale, prin detașarea unor grupări navale.

Mahan a fost cel care a promovat ideea conform căreia o națiune care deține supremația navală poate înfrânge orice putere militară și, în consecință, poate ajunge printre țările care pot orândui politica mondială. El a fost primul care a conectat puterea maritimă de geografie, de politică, de economie și de forțele navale militare. O analiză profundă a ideilor lui Mahan ne arată cât de sofisticat a fost acesta în domeniul geopoliticii. Cele două războaie mondiale nu au scos în evidență superioritatea puterii maritime (cum a fost cea a Angliei), față de cea continentală (cum a fost cea a Germaniei).

Patru concepte geopolitice au stat la baza construcției relațiilor politice internaționale, și anume: Oceanul Planetar, întinderea vastă a Rusiei, statele cu ieșire la mare din Europa și din Sudul și Estul Asiei și lipsa de legături dintre SUA, Anglia și Japonia, pe de o parte, și Eurasia continentală, pe de cealaltă parte.

Poziția geografică are o influență majoră în ecuația geostrategiei. Astfel, un stat insular își va concentra resursele, în principal, pe dezvoltarea forțelor maritime și pe extinderea teritoriilor sale într-o măsură mai mare decât un stat continental. Factorii geografici pot fie să concentreze, fie să disperseze forțele navale, având puternice efecte pozitive sau negative asupra circumstanțelor strategice navale ale unei țări. Poziția geografică poate conferi controlul unor anumite raioane maritime cu rol important din punct de vedere economic și militar.

Pentru Mahan, conformația litoralului are câteva caracteristici importante. Conturul coastei, lungimea acesteia, numărul de porturi și calitatea acestora sunt importante în ceea ce privește accesul la resursele marine, la comerțul oceanic și la acțiunea mijloacelor și forțelor militare maritime.

Așa cum am mai menționat, pe lângă faptul că factorii geografici sunt esențiali, populația unei țări, densitatea și modul de distribuire a acesteia pot influența politica unei țări, regiuni sau coaliții. O populație redusă ca număr și ca densitate, care trăiește într-o țară cu un litoral semnificativ de mare, poate fi vulnerabilă în fața efectelor unei blocade navale.

Amiralul american a fost un analist politic celebru și prolific, pentru aproape un sfert de secol. Opiniile sale privind strategia și relațiile

internaționale au fost foarte apreciate de către mass-media și de către responsabilii cu decizia politică. Una dintre personalitățile influențate de principiile conceptului de strategii, afaceri internaționale și putere maritimă a fost secretarul Forțelor Navale al SUA, viitorul președinte, Franklin D. Roosevelt, pentru a da doar un singur exemplu. Influența lui Mahan a fost atât de mare încât, după izbucnirea Primului Război Mondial, președintele Woodrow Wilson a emis un ordin, menit să-l reducă la tăcere, deoarece remarcile sale, în sprijinul Marii Britanii, aflate în lupta împotriva Germaniei, au contrazis opiniile administrației americane, aflate în neutralitate la acea vreme. Wilson a dorit ca americanii, inclusiv ofițerii pensionați ai forțelor armate „să fie neutri în gând și în fapte”⁴.

În anul 1890, Mahan a scris un articol în publicația „Atlantic Monthly”, intitulat „Statele Unite privind către exterior” (1890)⁵, în care a forțat liderii americani să recunoască faptul că securitatea și interesele SUA au fost afectate de modificarea echilibrului geostrategic în Europa și în Asia. Mahan a înțeles că Statele Unite, ca și Marea Britanie, sunt o insulă geopolitică, situată în largul coastei eurasiatice, a cărei securitate ar putea fi amenințată de o putere ostilă sau de o alianță, care ar putea obține un control politic eficient asupra regiunii centrale a Eurasiei. El a înțeles în continuare că puterea maritimă predominantă anglo-americană, în sensul său cel mai larg, a fost cheia pentru asigurarea pluralismului geopolitic al Eurasiei. El a evidențiat, în *Influența puterii maritime asupra revoluției și imperiului francez*, faptul că Forțele navale au fost cele care au stat între Napoleon și cucerirea lumii de către acesta.

Aceasta a fost o profundă perspectivă geopolitică, bazată pe înțelegerea impactului geografiei asupra istoriei. În scrierile ulterioare, Mahan a analizat rolul pe care l-au jucat elementele puterii maritime împotriva dominației continentale a habsburgilor, a spaniolilor, a francezilor din perioada lui Ludovic al XIV-lea și, ulterior, cea napoleoniană. În articolele și în cărțile ulterioare, Mahan a descris cu exactitate luptele geopolitice din secolele al XX-lea și al XXI-lea. În volumul *The Interest of America in International Conditions (1910)*⁶ – *Interesul Americii în condițiile internaționale (1910)* –, Mahan a prevăzut Primul Război Mondial și condițiile geopolitice care au condus la cel de-al Doilea Război Mondial, recunoscând faptul că poziția centrală a Germaniei în Europa,

capacitatea ei industrială și militară de neegalat pe continentul european, precum și ambiția ei de a deveni putere maritimă au reprezentat o amenințare pentru Marea Britanie și, ulterior, pentru Statele Unite. „O marină germană superioară cauzează prăbușirea Marii Britanii”⁷, a avertizat el, „... cu o armată germană superioară, capabilă să genereze cu ușurință o forță expediționară puternică, în cadrul operațiilor navale, este una dintre posibilitățile viitoare. ... Rivalitatea dintre Germania și Marea Britanie astăzi”⁸, a continuat el, „este punctul cel mai periculos, nu numai al politicii europene, ci și al politicii mondiale”. Această premoniție a rămas neschimbată pentru următorii 35 de ani. Mahan a înțeles, încă din 1901, realitățile geopolitice fundamentale ale Războiului Rece, care au ieșit la suprafață din cenușa primelor două războaie mondiale. În *Problema Asiei și Efectele sale Asupra Politicilor Internaționale*, Mahan a cerut oamenilor de stat să „privească pe hartă” Asia și să remarce „masa vastă și neîntreruptă a Imperiului Rus, întinzându-se fără pauză de la meridianul Vestic al Asiei Minor, până la est de Japonia”⁹. El a previzionat o Rusie expansivă, care ar putea fi oprită doar de o alianță a Statelor Unite, a Marii Britanii, a Franței, a Germaniei și a Japoniei, ceea ce, de fapt, s-a și întâmplat între anii 1945 și 1991.

Mahan a recunoscut, de asemenea, potențialul uriaș al Chinei și a prevăzut un moment în care Statele Unite ar trebui să fie preocupate de creșterea acesteia. În 1893, într-o scrisoare adresată editorului *New York Times*, Mahan a recomandat politicianilor americani anexarea arhipelagului Hawaii, ca un prim pas necesar pentru exercitarea controlului asupra Pacificului de Nord. Dacă Statele Unite nu vor reuși să acționeze în acest sens, a avertizat Mahan, „marea masă a Chinei... ar putea să cedeze unuia dintre acele impulsuri care, în vremurile trecute, au îngropat civilizația sub un val de invazie barbară”. Dacă China ar „sparge granițele spre est”, a scris el, „ar fi imposibil de neglijat importanța deosebită pe care o are o marină puternică în apărarea Insulelor Hawaii”¹⁰.

În mod similar, în problema Asiei, Mahan a descris o luptă pentru putere în zona centrală a Asiei și a identificat „forța imensă latentă” a Chinei, ca potențial rival geopolitic. „Nu este deloc de dorit”, a scris Mahan, „ca o masă de oameni atât de vastă, precum cea chineză, ar trebui să fie animată de un singur spirit și mutată, unitar, precum un singur om”.

Ca și Germania, înainte de Primul Război Mondial, China secolului al XXI-lea l-a redescoperit și l-a inventat pe Mahan, mai ales în elaborarea Strategiei Navale Chineze, în secolul al XXI-lea. În ceea ce privește elementele geostrategice, relațiile internaționale și, nu în ultimul rând, de putere maritimă Mahaniene, China este situată în inima Asiei Centrale și de Est, având o lungă coastă maritimă, o populație uriașă, o economie în creștere, o putere militară și navală în creștere și, cel puțin pentru moment, un guvern stabil. Liderii politici și militari ai Chinei nu și-au ascuns dorința de a înlocui Statele Unite, ca o putere predominantă în regiunea Asia-Pacific. În aceste condiții, adoptarea și implementarea conceptelor geostrategice ale lui Mahan este un motiv suficient pentru ca americanii și, de ce nu, NATO și UE, să reevalueze și să implementeze mult mai profund ideile strategice ale acestui mare gânditor strategic american.

Mahan este unul dintre gânditorii recunoscuți în domeniul relațiilor internaționale, alături de Tucidide, Henry Kissinger, Mackinder și Spykman. Mahan a fost, cu siguranță, un cititor apropiat al lui Tucidide și a examinat strategiile urmărite de marile puteri ale lumii grecești vechi¹¹.

Multe dintre principiile sale despre politică și strategie sunt pilonii teoriei relațiilor internaționale contemporane. Mahan, în urma studiilor din domeniul istoriei, a ajuns la concluzia că războiul și modificarea politicii mondiale își au rădăcinile în competiția dintre marile puteri, care se luptau pentru securitate, bunăstare și conducere. El a susținut că marile state cu flote maritime comerciale, în special, vor juca un rol de lider în politica mondială, datorită bogăției generate din comerțul internațional.

Concluzii

Experiența acumulată de către Mahan, în calitate de ofițer naval american și de istoric, l-a influențat în ceea ce privește acțiunile geopolitice ale Statelor Unite și în fundamentarea teoriei *Importanța puterii navale*. Mahan a evidențiat importanța comerțului naval pentru asigurarea securității unui imperiu, și a identificat comanda mării ca fiind critică pentru națiune, pentru a-și proteja propriile linii de comunicații maritime și pentru a „sugruma” comerțul dușmanilor săi în timpul războiului. Mahan considera că forma ideală a logisticii navale era precum cea a britanicilor, care puteau să mențină o rețea de stații și de colonii în locații vitale, pentru a ajunge oriunde în lume,

atunci când era nevoie. Importanța nu a fost atribuită doar navelor comerciale, ci și forțelor și factorilor, instrumentelor și circumstanțelor geografice, care au acționat pentru a obține comanda mării, pentru a-și asigura utilizarea acesteia doar pentru folosul propriu și pentru a nega inamicului accesul la aceasta. Mahan a fost în permanență în actualitate atât pentru SUA, cât și pentru alte state, cu forțe navale extrem de bine conturate.

Teoria lui Mahan a inspirat și încă inspiră modernizarea marinei americane, care, în continuare, caută colonii sau noi parteneri strategici în Asia și în Europa. Astăzi, navele militare ale Statelor Unite operează într-o rețea de baze proprii sau care aparțin aliaților, aflate în locuri critice, cum ar fi nordul Australiei, Japonia, Marea Baltică, Marea Neagră etc., conducând operații și exerciții în toată lumea și jucând un rol asemănător cu cel al Marinei Britanice, din perioada Imperiului Britanic. Teoria lui Mahan este utilă pentru înțelegerea motivului pentru care țări, precum Statele Unite au un interes major în organizarea unor locații strategice cheie în întreaga lume.

NOTE:

1 Alfred T. Mahan, *Discuții despre elementele puterii maritime, The influence of sea power upon history 1660-1783*, Dover Publications, INC., New York, 1987, pp. 28-29.

2 *Ibidem*, pp. 29-30.

3 Surya P. Sharma, *Territorial Acquisition, Disputes and International Law*, Martinus Nijhoff Publishers Dordrecht, 1997, pp. 310-312.

4 Walter L. Hixon, *American Foreign relations: A New Diplomatic History*, Routledge Taylor & Francis Group, New York and London, 2016, p. 200.

5 Alfred Thayer Mahan, *The Atlantic Monthly Archives*, http://www.unz.org/Pub/AtlanticMonthly-1890_dec-00816, accesat la 22.05.2016, *The United States Looking Outward*, The Atlantic Monthly, December 1890, pp. 816-821.

6 Alfred Thayer Mahan, *The interest of America in international conditions*, pp. 69-110, octombrie 1910, https://archive.org/download/interestofameric00maha/interestofameric00maha/page/cover_w114.jpg, accesat la 20 mai 2017.

7 Alfred Thayer Mahan, *The interest of America in international conditions*, Little, Brown and Company, Boston octombrie 1910, p. 162.

8 *Ibidem*, p. 163.

9 Alfred Thayer Mahan, *The problem of Asia and its effect upon international policies*. Little, Brown and Company Boston, 1900, p. 24, <https://archive.org/details/problemasiaandi04mahagoog>, accesat la 22 mai 2017.

10 Alfred Thayer Mahan, *The Interest of America in Sea Power, Present and Future*, 1897, https://books.google.com/books/about/The_Interest_of_America_in_Sea_Power_Pre.

html?hl=ro&id=z_crr5oAwUEC”, accesat la 20 mai 2017, pp. 31-32.

11 Captain Alfred Thayer. Mahan, *Naval Strategy Compared and Contrasted With the Principles and Practice of Military Operations on Land*, Little, Brown, Boston, 1911, pp. 222-230.

BIBLIOGRAFIE

Hixon W.L., *American Foreign relations: A New Diplomatic History*, New York and London: Routledge Taylor & Francis Group, 2016.

Mahan A.T., *The interest of America in sea power, present and future*, Boston: Little, Brown and company, 1898.

Mahan A.T., *The problem of Asia and its effect upon international policies*, Boston: Little, Brown and Company, 1900.

Mahan C.A., *Naval Strategy Compared and Contrasted With the Principles and Practice of Military Operations on Land*, Boston: Little, Brown, 1911.

Mahan C.A., *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783*, New York: Dover Publications, INC., 198).

Sharma S.P., *Territorial Acquisition, Disputes and International Law*, Dordrecht, Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1997.